

**TÜRK RESİM SANATINA GELENEKSEL SANATLARDAKİ FİĞÜR VE MOTİFLERİN
YANSIMALARI¹**

***THE REFLECTIONS OF FIGURES AND MOTIFS IN THE TRADITIONAL ARTS OF
TURKISH PAINTING²***

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Akif KAPLAN

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, makifkaplan78 @gmail.com

Dr. Öğr. Üyesi Cavit POLAT

İğdır Üniversitesi, polat46polat@gmail.com

ÖZET

Türk sanatı kendine özgü anlatım biçimiyle Türk geleneklerinin kültürel değerlerinden oluşmuştur. Türkler geleneksel sanatlarının her alanında kendi dünya görüşüne karşılık gelen figürler, desenler, motifler ortaya koymuşlardır. Geleneksel sanatlar içerisinde bu motiflere, figürlere baktığımız zaman mimari yapıların süslemelerinde, halı, kilim gibi birbirinden farklı gündelik kullanım eşyalarında yer aldığı görülmektedir. El sanatlarından ayrı olarak, başlangıçta duvar resmi ve kitap resmi olarak gelişen minyatür sanatı ise iki boyutlu anlatımıyla tasvir olanağı sağladı. Türk sanatı Osmanlı İmparatorluğunun 18. Yüzyıldaki batılılaşma politikaları ile bu geleneksel sanat ve minyatürün iki boyutlu anlatımından uzaklaşmaya başlar. 18. ve 19. Yüzyıl'dan itibaren ordu, donanma, eğitim öğretim ve sanatta batı model alınarak reformlar yapılır. Bu reformlarla birlikte geleneksel olan sanatların anlatım biçiminin yerini Avrupa resim tarzına bıraktığı görülür. Cumhuriyet dönemi Türk resim sanatında gelenekle olan bağın kopmasında yapılan reformlar, eski toplumsal standartların ve değerlerin yerini Batının sosyal normlarına bırakması etkili olmuştur. Cumhuriyetin ilk yıllarında kendi kültürel olgularına ve milli değerlerine karşı hassas düşünceler besleyen bir grup sanatçı geleneksel sanatlara ait biçim dilini kullanmaya başlar. 1933 yılında D grubu ressamlarının bir kısmı bu düşünceyle hareket eder. Bedri Rahmi Eyüboğlu, Turgut Zaim gibi ressamlar geleneksel sanatlara ait motifler ve benzer öğeler kullanır. Türk sanatçılarının geleneksel minyatür tarzına, hat sanatına, el sanatlarına ve halk sanatlarına ait olan bu tutum günümüz çağdaş resim sanatçılarının da üretimlerinde tercih ettikleri bir tavır olarak devam etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türk resim sanatı, geleneksel Türk sanatı, motif.

ABSTRACT

Turkish art has its own unique narrative style and the cultural values of Turkish traditions. The Turks have produced figures, patterns and motifs that correspond to their own world view in every field of traditional art. When we look at these motifs and figures in traditional arts, it is seen that the decorations of the architectural structures are in different daily usage belongings such as carpets and rugs. Apart from handicrafts, the wall painting and the art of miniature art that were developed officially provided the opportunity to be depicted in two-dimensional expression. Turkish art begins to move away from the two-dimensional expression of this traditional art and miniature in the Ottoman Empire's westernization policies in the 18th century. From the 18th and 19th centuries, reforms are made in the western model of the army, navy, education and arts. With these reforms, it is seen that the way of expression of the traditional arts has been replaced with European style of painting. The reforms in the Turkish painting art in the period of the Turkish art of painting, the old social standards and values were replaced by Western social norms. In the early years of the republic, a group of artists who are sensitive to their own cultural phenomena and national values begin to use the traditional language of language. In 1933, some of the D group painters act with this idea. Artists such as Bedri Rahmi Eyüboğlu and Turgut Zaim use motifs and similar elements of traditional arts. This attitude, which belongs to the traditional miniature style of Turkish artists, calligraphy, handicrafts and folk arts, continues as an attitude preferred by contemporary contemporary artists in their production.

Keywords: Turkish painting art, traditional Turkish art, motif.

¹ Türk Resim Sanatına Geleneksel Sanatlardaki Figür Ve Motiflerin Yansımaları” konulu bu araştırma “İğdır Üniversitesi I. Multidisipliner Çalışmalar Kongresin”de özet bildiri olarak sunulmuştur.

*This research “The Reflections of Figures and Motifs In The Traditional Arts Of Turkish Painting” is presented as a summary in the I. Multidisciplinary Studies Congress of İğdır University.

1.GİRİŞ

Türkler kendine özgü kültürel varlığını ortaya koymuşlar ve sanat da kültür varlığının en temel alanı olmuştur. Türk sanatının geleneksel anlatıları el işçiliğine bağlı olarak yüzyıllarca devam etmiştir. Kendi öz değerlerinden ortaya çıkan Türk geleneksel sanatlarının uygulama alanı oldukça geniştir. Geleneksel el sanatları halıcılık, kilimcilik, çinicilik, çömlek yapıcılığı, deri işçiliği, taş işçiliği, bakırcılık, demircilik, oymacılık, keçecilik, ebru sanatı, hat sanatı, minyatür sanatı, vb. şekillerde sıralanabilir. Türk resim sanatı ise süre gelen minyatür sanatının tecrübeleri Batı anlayışına bağlı resim sanatına taşınarak senteze uğramış, Avrupa resim sanatının anlatım biçimi Türk modern resminin yeni biçim dili olmuştur. Ancak, Türk sanatçısı geleneksel olana da tamamen gözlerini kapatmamıştır. Türk resim sanatçılarından İbrahim Çallı, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Turgut Zaim, Nurullah Berk, Feyhaman Duran, Malik Aksel, Eşref Üren, Sabri Berkel, Şemsi Arel, Abidin Elderoğlu, Erol Akyavaş, İsmet Doğan ve ismini buraya alamadığımız çok sayıda sanatçının resimleri Geleneksel Türk sanatlarıyla bir şekilde temasa geçmiştir. Modern ve Çağdaş Türk sanatçılarına bakıldığında geleneksel sanatların bazı sanatçılara özgün bir anlatım biçimi kazandırdığı, bazı sanatçılara ise konu olarak katkı sağladığı görülmektedir. Bu bakımdan araştırmada Türk ressamlarının geleneksel biçim dilini üslup ve konu olarak iki ayrı şekilde ele aldıkları üzerinden hareket edildi. Çalışmada betimsel yöntem uygulandı. Türk sanatçıların yapıtları ile geleneksel motif ve figürler kataloğlardan, yazılı ve dijital yayınlar üzerinden incelendi. Elde edilen bulgular yorumlanarak sonuca gidildi.

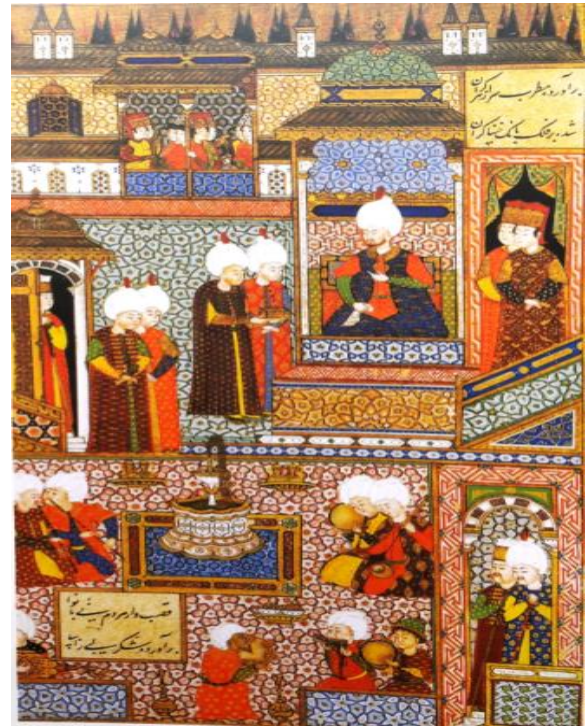
2.TÜRK EL SANATLARI VE TÜRK RESİM SANATI

El sanatları; genelde teknolojinin imkânlarından faydalanmadan yapılan toplumun kültürünü taşıyan, üretime yönelik çalışmalardır (Dallı, 1987: 44). El işçiliğine dayanan el sanatları usta çırak ilişkisine bağlı olarak halkın da üretime katıldığı halı, kilim dokumacılığı, oymacılık, çinicilik, ciltçilik vb. sanat dallarını kapsar.

Türk Resim sanatı; Uygur duvar resimleriyle başlar. Bu duvar resimleri Selçuklu ve Osmanlı minyatür sanatına da temel teşkil eder; Osmanlı döneminde kitap resmi olarak varlığını sürdürür. Osmanlılarda 18. Yüzyılda başlayan Batılılaşma politikaları sonucu Türk resim sanatı iki boyutlu minyatür sanatından üç boyutlu bir ifadeye yönelir.

Resim-1. Duvar resmi. 11.-12. Yüzyıl Tanrıça Tasviri (Başkan, 2009:35)

Resim-2. Minyatür. Arifi, Süleymanname, 1558 yılı civarı(Başkan, 2009: 112).

3. TÜRK RESİM SANATINDA GELENEKSEL SANATLARDAN FİGÜR VE MOTİFLERİNİ KONU VE KOMPOZİSYON OLARAK DEĞERLENDİREN SANATÇILARDAN ÖRNEKLER.

Türk sanatı kendine özgü anlatım biçimiyle Türk geleneklerinin kültürel değerlerinden oluşmuştur. Türkler geleneksel sanatlarının her alanında kendi dünya görüşüne karşılık gelen farklı anlamlara sahip figürler, desenler, motifler ortaya koymuşlardır. Geleneksel sanatlar içerisinde bu motiflere, figürlere baktığımız zaman mimari yapıların süslemelerinde, halı, kilim gibi birbirinden farklı gündelik kullanım eşyalarında yer aldığı görülmektedir. El sanatlarından ayrı olarak, başlangıçta duvar resmi ve kitap resmi olarak gelişen minyatür sanatı (Osmanlı resim sanatı) ise iki boyutlu anlatımıyla tasvir olanağı sağlamıştır. Bilim, teknik ve sanatta Batının model alınmaya başladığı 18. Yüzyıldan sonra Türk resim sanatının modernleşmesi ve çağdaş bir ifadeye ulaşmasında geleneksel motiflerin, figürlerin, hat sanatı ve minyatür sanatının sistematığıne başvurulmuştur. Modern ve Çağdaş Türk sanatında geleneksel motiflerin ve figürlerin konu olarak ele alındığı da dikkati çeker.

3.1. İbrahim Çallı (1882-1960)

Türk sanatı Osmanlı İmparatorluğunun 18. Yüzyıldaki batılılaşma politikaları ile bu geleneksel sanat ve minyatürün iki boyutlu anlatımından uzaklaşmaya başlar. 18. ve 19. Yüzyıl'dan itibaren ordu, donanma, eğitim öğretim ve sanatta batı model alınarak reformlar yapılır. Bu reformlarla birlikte geleneksel olan sanatların anlatım biçiminin yerini Avrupa resim tarzına bıraktığı görülür. Sağda yer alan İbrahim Çallı'nın yapmış olduğu Natürmort Batı tarzı bir resimdir. Sanatçı yine de Türk geleneksel sanatlarının biçim dilini üretim biçimi olarak tercih etmese de kompozisyonda halı motiflerine yer verdiği görülür.

Resim-3. İbrahim Çallı, Natürmort

Resim-4. İbrahim Çallı, Natürmort'tan Ayrıntı.

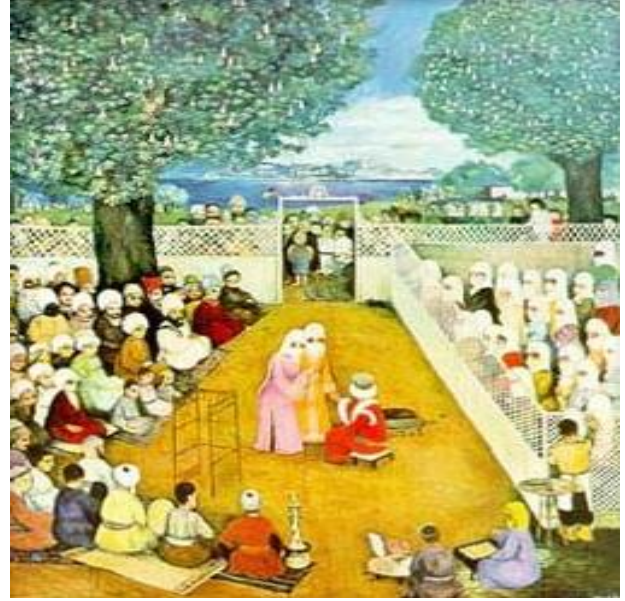
3.2. Turgut Zaim (1906-1974)

Turgut Zaim teknik yönden Batı resmine bağlı kalmakla beraber, geleneksel Türk sanatlarının biçim ve renk duyarlılığını yaşatmak ister. Zaim minyatür düzenlemelerinden köylü nakışlarına kadar birçok yerli unsuru yapıtlarına yansıtan biri olarak akıllarda yer etmiştir (Tansuğ, 1996: 165). Turgut Zaim köylü ve göçerlerin hayatına ait sahneleri resimlerine başarı ile taşımıştır. Türk minyatür resminin kompozisyon anlayışını ve şematik figür anlayışını da tercih etmiştir(bknz.Resim-6.).

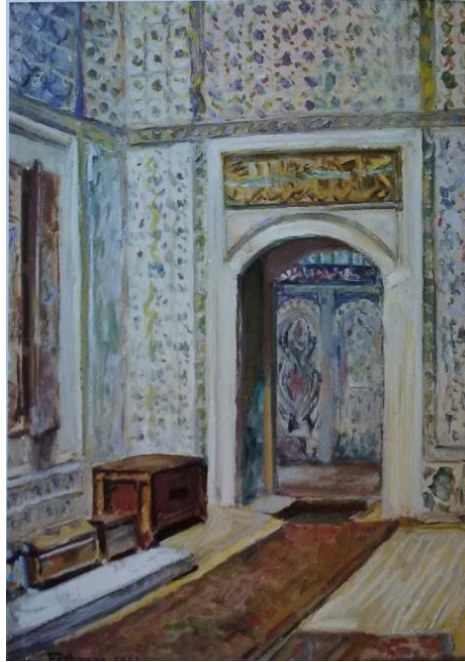
Resim-5. Turgut Zaim; Halı Dokuyanlar.

Resim-6. Turgut Zaim; Orta Oyunu.

3.3. Feyhaman Duran (1886-1979)

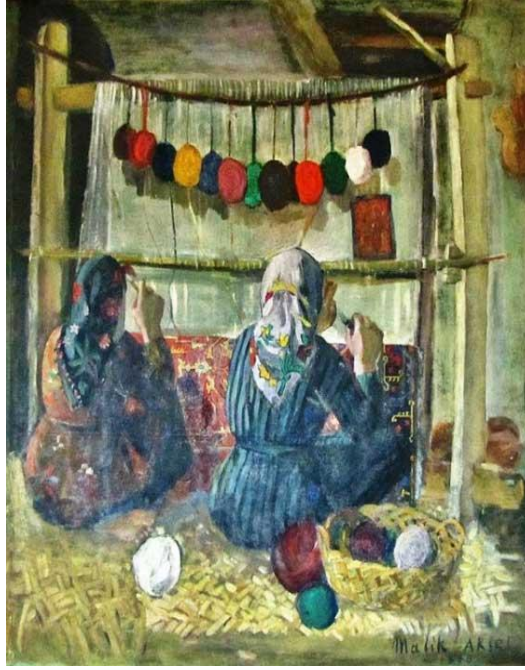
Feyhaman Duran Türk resminin modernleşmesinde büyük katkıları olan sanatçılardandır. Daha çok portreler, peyzajlar ve natürmortlar çalan Feyhaman Duran bazen iç ve dış mekân çalışmalarına önem vermiştir. Sanatçı iç mekan çalışmalarında daha çok geleneksel sanatlara dair ürünleri kompozisyonlarına dâhil ederek onları izlenimci bir tarz ile yansıtır. III. Murat Has Odasına Girişten bakan bu resimde (Resim-7) Osmanlı çinicilik sanatını mekânın duvarlarında olduğu gibi resmetmiştir.

Resim-7. Feyhaman Duran. III. Murat Has Odasına Bakış, 41x33 cm. 1943.

3.4. Malik Aksel (1903-1987)

Malik Aksel resimlerinin konularında halk resmi, dini resimler, duvar resimleri gibi halk biliminin görsel alanlarına dikkat çekmiştir. Özünel'e göre Aksel sanat ve folklor arasındaki ilişkiye Doğu ve Batı sanatını sentezleyen bütünsel bir gözle bakar (Özünel, 2013: 113). Bu sentezde Aksel, Anadolu insanını, evlerini, geleneksel mesleklere ait olan değerleri, halk sanatlarını modern resmin görsel diliyle yeniden sunar. Tansuğ'a göre ise Aksel bezende Anadolu halk resimlerinin yanı sıra Türk tasavvuf düşüncesinin resim ve kaligrafi alanına da yoğunlaşmıştır (Tansuğ, 1996: 170-177).

Resim-8. Malik Aksel, Halı Dokuyanlar, 95x86 cm. 1936 .

4. TÜRK RESİM SANATINDA GELENEKSEL SANATLARDAN ÖZGÜN BİR BİÇİM DİLİ OLUŞTURAN BAZI SANATÇILARDAN ÖRNEKLER.

Cumhuriyetin ilk yıllarında kendi kültürel olgularına ve milli değerlerine karşı hassas düşünceler besleyen bir grup sanatçı geleneksel sanatlara ait biçim dilini kullanmaya başlar. Bu sanatçılar geleneksel sanatlara ait motiflerin, figürlerin, süslemelerin ve çizgilerin oluşum sistemlerini kullanarak kendi özgünlüğüyle tarzını ortaya koyar. 1933 yılında kurulan D grubu ressamlarının bir kısmı bu düşünceyle hareket eder. Bedri Rahmi Eyüboğlu, Turgut Zaim, Nurullah Berk, Feyhaman Duran, gibi ressamlar geleneksel sanatlara ait motifler ve benzer öğeler kullanır. Türk sanatçıların geleneksel minyatür tarzına, hat sanatına, el sanatlarına ve halk sanatlarına ait olan bu tutum günümüz çağdaş resim sanatçılarının da üretimlerinde tercih ettikleri bir tavır olarak devam etmektedir. 1938 de başlayan ve 1943 yılına kadar devam eden ‘Yurt Gezileri’ne katılan ressamların Anadolu halkını, taşralı hayatın heyecanlarını, Anadolu kültür tarihini resimlemek de geleneksel olanın resim diliyle yansıtılmasını sağlamıştır.

4.1. Bedri Rahmi Eyüboğlu (1911-1975)

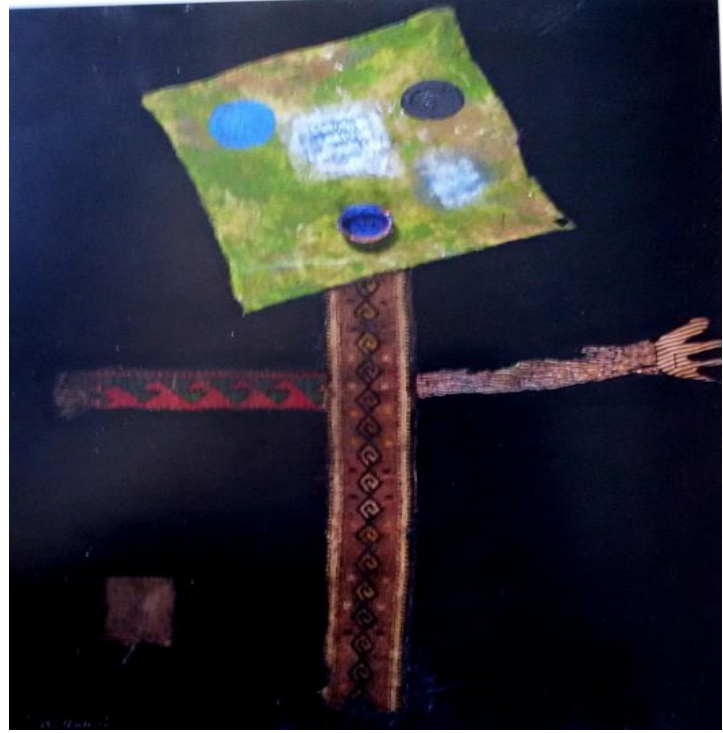
Anadolu El Sanatları içerisinde Halı, Kilim, Nakış figür ve sembollerinin Cumhuriyetin ilk yıllarında Türk sanatçıların ilgisini çektiği görülür. Bedri Rahmi Eyüboğlu da bu sanatçılardan biridir. Eyüboğlu Anadolu kırsal halı, kilim ve nakış motiflerini resimlerin çeşitli uygulama teknikleriyle kullanmıştır. Bu uygulamalar ise genellikle boyama ve asamblaj tekniğiyle yapılmıştır. Sanatçı dokuma, kilim, yazma ve nakış gibi Halk El Sanatları’ndaki motifleri özgün bir stil ile kaynaştırmıştır (Anonim, www.bedrirahmi.com.).

B. R. Eyüboğlu, geleneksel süsleme ve halk el sanatlarında seçtiği motifleri yapıtlarında Batı’nın teknikleriyle birleştirerek kullandı. Sanatında halk kaynağından beslenen sanatçı, masallardan, söylencelerden, türkülerden yararlanarak, doğa tutkusunu, insan sevgisini, yaşama sevincini, toplumsal sorunları yansıttı (<https://tr.wikipedia.org>).

Resim-9. B. Rahmi Eyüboğlu.

Resim-10. B. Rahmi Eyüboğlu, Soyut Adam Kilimli, 122x183 cm.

4.2. Nurullah Berk (1906-1982)

Nurullah Berk, Kübist-Konstrüktivist ilkeler kullanarak ulusal-yerel, gelenek ve halk kaynaklarına dönük anlayışlar arasında yer almıştır (Tansuğ, 1996: 189). Bu resimde de görüldüğü gibi Türk el sanatları içerisinde halı- kilim motiflerini resimlerinde işlemektedir. Ayrıca sanatçının çalışmalarında hem hat sanatının çizgisel ifadesi hem de minyatür sanatının şematik figür anlayışı ile resimlerinin kompozisyonunu oluşturmuştur. Dolayısıyla figürler iki boyutlu olarak hacimden yoksun yapılmıştır. Türk motiflerini konu ve üslup olarak ele almasıyla birlikte nakış işleyen bir kadını da resmetmiş; bir bakıma geleneğimizi, kültürümüzün başka bir değerini gelecek kuşaklara taşımayı amaçlamıştır.

Resim-11. Nakış İşleyen Kadın.

4.3. Şemsi Arel (1936-1982)

1950'lerden itibaren bu anlayıştan koparak soyut çalışmalar yapar. 1950'lerden sonra geleneksel hat sanatının etkisinde eserler veren birkaç ressamdan biridir ve hat sanatından yola çıkarak gerçekleştirdiği geometrik soyut tarzdaki eserleriyle tanınır. Resim bana daha çok eski hat sanatını (kaligrafi'yi) çağrıştırmakta ve sanki bunun bir soyutlamasını görür gibi olmuştum. Kompozisyonda geometrik formlar hâkim ve ayrıca orta, açık ve koyu değerlerde geometrik formlarda bir bütün olarak gözümüze çarpmaktadır. Hat sanatındaki ritmik çizgi düzeninden yararlanmış, plastik işaretler olarak kullandığı harflerle geometrik soyutlamalar yapmıştır. Kübizme yönelmiş, geometrik formlar oluşturmuş Geleneksel Türk el sanatlarından özellikle hat sanatından yola çıkarak çizgi stilizasyonuna dayanan eski yazı yorumlamaları yapmıştır (Anonim 2, <http://filozof.net>).

Resim-12. Ş. Arel. Yeşilli Kompozisyon.

4.4. Erol Akyavaş (1932-1999)

Erol Akyavaş çalışmalarında kendi kültürünün görsel mirasına yönelir. Kompozisyonlarda hat ve minyatüre ait öğelere, anlatım biçimine yer verir. Konularıyla içli dışlı olan biçim dili geleneksel halı kilim düzenlerini de çağrıştırmaktadır. Sönmez'e göre Matrakçı Nasuh'un topografik resimleri Akyavaş için zengin bir görsel malzeme oluşturur (Sönmez, 2010: 53). Özsezgin'e göre is sanatçı geleneksel hat ve minyatürlere aldıkları esinlerle gerçekleştirdiği çalışmalarında, aldığı imgesel değerleri, parça ve bütün bağlamında değerlendirmektedir (Özsezgin, 1994: 27).

Resim-13. E. Akyavaş; Kimya-i Saadet; 77x58 cm. 1983

Resim-14. Matrakçı Nasuh; İstanbul.

4.5. İsmet Doğan (1957-...)

İsmet Doğan için sanat şeylerin yeniden üretim biçimidir. Bu bağlamda geleneksel olanı çağdaş olanın içine alarak yeniden ortaya koyar. Sanatçı geleneksel sanatlarla olan bağını Vasıf Kortunla yaptığı söyleşide; “Kilim, hat, minyatür, ebru, çini gibi sanatların dekoratif olmaları, onların belirleyici özelliği. Bunun dışında kendi estetikleri de var. Burada nesnelere dekoratif biçimde bakılıyor.”(Kortun, 2010: 75) şeklinde ifade ediyor.

Resim-15. İ. Doğan; Lapsus, “Yazı Beden” Dizisi, 170x65 cm. 1995

5. SONUÇ

Sonuç olarak Türk resim sanatı geleneksel sanatların anlatım biçimlerinden, motiflerinden, halk kültürüne ait görsel imgelerden, geleneksel kültürün tüm alanlarından beslenmiştir. Türk resim sanatı, Cumhuriyet döneminden önce başlayan üç boyutlu batı resim tarzını benimsemiş olsa da cumhuriyet döneminde hem modern hem de çağdaş sanatı içerisinde kendi halk kültürünü çeşitli şekillerde yansıtmayı başarmıştır. Geleneksel sanatlarını, halı kilim motiflerinden, hat sanatından, minyatürden kısacası halk kaynağından beslenen Türk sanatçısı batıdan aldığı resim teknikleriyle kendi öz kaynaklarını sentezleyerek eserler üretmiştir.

KAYNAKLAR

Anonim 1, www.bedrirahmi.com. (09.11.2018)

Anonim 2, <http://filozof.net>. (09.11.2018)

Anonim 3, <https://tr.wikipedia.org>. (08.11.2018).

Başkan, Seyfi. (2009). Başlangıcından Cumhuriyet Dönemine Kadar Türklerde Resim, AKM, İstanbul.

Dallı, Recai. (1987). Kültürel Kimliğimiz, Özel Yayınları, İstanbul.

Kortun, Vasıf. 2010). “İsmet Doğanla Konuşma” (Ed. Barış Tut) Gelenekten Çağdaş Modern Türk Sanatında Kültürel Bellek, Mas Matbacılık, İstanbul.

Ölçer Özünel, Evrim. (2013). “Görmezden Geline Evimizin Ressamı Folklorun 100. Yılında Malik Aksel ve Halkbilimine Katkıları”, Milli Folklor, Yıl:25, Sayı: 99.

Özsezgin, Kaya. (1994). Türk Plastik Sanatçıları Ansiklopedik Sözlük, YKY.; İstanbul.

Sönmez, Demet. (2010) “Erol Akyavaş”; (Ed. Barış Tut) Gelenekten Çağdaş Modern Türk Sanatında Kültürel Bellek, Mas Matbacılık, İstanbul.

Tansuğ, Sezer. (1996) Çağdaş Türk Sanatı, Remzi Kitabevi, İstanbul.